INNOVATIONS IN TECHNOLOGY AND SCIENCE EDUCATION
ISSN 2181-371X
https://sr-journals.org/index.php/ITSE

DAVLAT MOLIYAVIY VA NOMOLIYAVIY QO‘LLAB-QUVVATLASH CHORALARINING AMALDAGI HOLATI

Iqtisod fanlari doktori (PhD), dotsent
Olim Xayrullayev Itolmasovich
Yuldashev O‘tkirjon Ibragimovich
Xalqaro innovatsion universitet, Iqtisodiyot va moliya kafedrasi
Iqtisodiyot mutaxassisligi magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada davlat tomonidan amalga oshirilayotgan moliyaviy va nomoliyaviy qo‘llab-quvvatlash choralarining amaldagi holati, ularning iqtisodiyot tarmoqlari va tadbirkorlik subйektlari faoliyatiga ta’siri tahlil qilinadi. Xususan, soliq imtiyozlari, subsidiyalar, grantlar, kreditlar va davlat kafolatlari kabi moliyaviy instrumentlar hamda huquqiy, institutsional va axborot-ma’rifiy ko‘mak shakllarining samaradorligi ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, amaldagi mexanizmlarning afzallik va kamchiliklari, ularni takomillashtirish yo‘nalishlari yuzasidan ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Tadqiqot natijalari davlat siyosati samaradorligini oshirish va barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta’minlashga xizmat qiladi.

Kalit so’zlar: davlat qo‘llab-quvvatlashi, moliyaviy yordam, nomoliyaviy ko‘mak, subsidiya, soliq imtiyozlari, tadbirkorlik, iqtisodiy siyosat.

Аннотатсия. В данной статье анализируется текущее состояние финансовых и нефинансовых мер государственной поддержки, реализуемых государством, а также их влияние на отрасли экономики и деятельность субъектов предпринимательства. В частности, рассматривается эффективность таких финансовых инструментов, как налоговые льготы, субсидии, гранты, кредиты и государственные гарантии, а также правовых, институциональных и информатsионно-просветительских форм поддержки. Кроме того, выявляются преимущества и недостатки действующих механизмов и разрабатываются научно обоснованные предложения и рекомендатsии по их совершенствованию. Результаты исследования направлены на повышение эффективности государственной политики и обеспечение устойчивого экономического развития.

Ключевые слова: Государственная поддержка, финансовая помощь, нефинансовая поддержка, субсидия, налоговые льготы, предпринимательство, экономическая политика.

Abstract. This article analyzes the current state of financial and non-financial measures of government support implemented by the state, as well as their impact on economic sectors and the activities of business entities. In particular, the effectiveness of financial instruments such as tax incentives, subsidies, grants, loans, and government guarantees, as well as legal, institutional, and informational-educational forms of support, is examined. Furthermore, the advantages and disadvantages of the existing mechanisms are identified, and scientifically grounded proposals and recommendations for their improvement are developed. The results of the study aim to enhance the effectiveness of government policy and ensure sustainable economic development.

Keywords: government support, financial assistance, non-financial aid, subsidy, tax incentives, entrepreneurship, economic policy.

Kirish

O‘zbekistonda davlat tomonidan moliyaviy (imtiyozli kreditlar, subsidiyalar, soliq imtiyozlari) va nomoliyaviy (konsalting, infratuzilma, ta’lim) qo‘llab-quvvatlash choralari biznes va investitsiyalarni rag‘batlantirishga qaratilgan. Hozirgi holatda yuqori ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga

ega loyihalarga davlat ishtirokida moliyaviy resurslardan samarali foydalanish va moliyaviy intizomni mustahkamlash ustuvor vazifa hisoblanadi.

Davlatning iqtisodiy faoliyatni qo‘llab-quvvatlashdagi roli har qanday mamlakatning barqaror rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Xususan, tadbirkorlik va ishlab chiqarish sohalarida davlat tomonidan amalga oshiriladigan moliyaviy va nomoliyaviy qo‘llab-quvvatlash choralari iqtisodiy o‘sishni rag‘batlantirish, investitsiya muhitini yaxshilash va ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashda muhim omil hisoblanadi.

Moliyaviy qo‘llab-quvvatlash shakllari orasida soliq imtiyozlari, subsidiyalar, grantlar, kreditlar va davlat kafolatlari kabi mexanizmlar alohida ahamiyatga ega. Shu bilan birga, nomoliyaviy yordam shakllari – huquqiy, institutsional va axborot-ma’rifiy ko‘maklar – tadbirkorlik subyektlariga institutsional muhitda samarali faoliyat yuritish imkoniyatini beradi.

Maqolada davlat qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarining amaldagi holati, ularning turli iqtisodiy tarmoqlarga ta’siri va samaradorligi tahlil qilinadi. Shuningdek, mavjud mexanizmlarni takomillashtirish va ularning ta’sirini oshirish yo‘nalishlari yuzasidan ilmiy asoslangan tavsiyalar ham keltiriladi. Bu tadqiqot natijalari davlat siyosati samaradorligini oshirish va barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta’minlashga xizmat qiladi.

Davlat qo‘llab-quvvatlash choralarining amaldagi samaradorligi ko‘p jihatdan ularning rejalashtirish va amalga oshirish mexanizmlari bilan bog‘liq. Masalan, moliyaviy yordamlarni taqsimlashda aniq me’yorlar va ochiqlikning ta’minlanishi tadbirkorlik subйektlarining resurslarga teng va adolatli kirishini ta’minlaydi. Shu bilan birga, nomoliyaviy qo‘llab-quvvatlash – huquqiy maslahatlar, ta’lim va treninglar, axborotlilikni oshirish kabi choralar – tadbirkorlik muhitini yaxshilash va innovatsion faoliyatni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Moliyaviy qo‘llab-quvvatlash choralari:

Imtiyozli kreditlash: Kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlash uchun past foizli kreditlar.

Subsidiyalar va grantlar: Eksport qiluvchilar, innovatsion loyihalar va yangi ish o‘rinlari yaratish uchun moliyaviy yordam.

Soliq imtiyozlari: Muayyan sohalar (IT, yengil sanoat, qishloq xo‘jaligi) uchun soliq stavkalarini kamaytirish yoki kechiktirish.

Nomoliyaviy qo‘llab-quvvatlash choralari:

Infratuzilma: Sanoat zonalari, texnoparklar va biznes-inkubatorlarni yaratish.

Konsalting va ta’lim: Tadbirkorlarga huquqiy va buxgalteriya xizmatlarini ko‘rsatish, malaka oshirish kurslari.

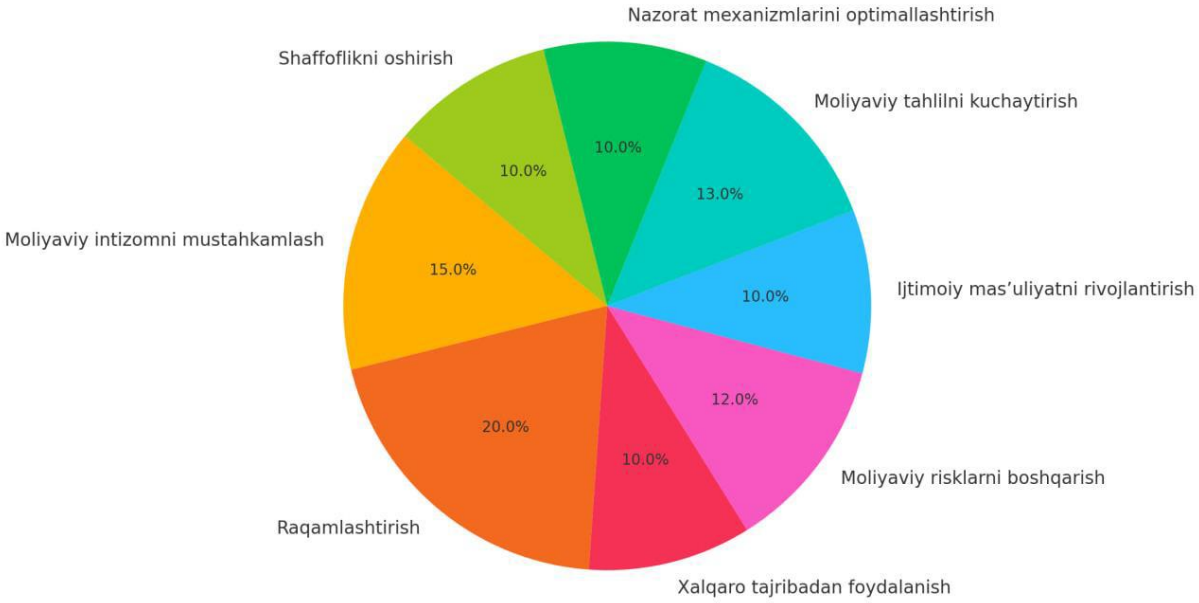
Ma’muriy yengilliklar: Litsenziya va ruxsatnomalarni rasmiylashtirish jarayonlarini soddalashtirish, "yagona darcha" tizimi.

Amaldagi holatning asosiy xususiyatlari:

Samaradorlik nazorati: Cyberleninka qayd etganidek, davlat moliyaviy nazorati davlat moliyaviy resurslaridan foydalanish samaradorligini ta'minlashga qaratilgan.

Investitsion loyihalar: IMRS hisobotiga ko'ra, yuqori ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ega loyihalar uchun davlat ko'magi zarurligi ta'kidlanadi.

Islohotlar: Lex.uz saytidagi ma'lumotlarga ko'ra, davlat moliyaviy nazorati tizimini yanada takomillashtirish ishlari olib borilmoqda.



Rasm 1. Davlat moliyaviy nazoratining asosiy yo‘nalishlari

Bugungi kunda global iqtisodiy raqobat va lokal ishlab chiqarishni qo‘llab-quvvatlashning dolzarbligi ortib bormoqda. Shu bois, davlatning moliyaviy va nomoliyaviy qo‘llab-quvvatlash choralarini samarali hamda maqsadli tarzda amalga oshirish muhim vazifa hisoblanadi. Maqolada shu jarayonning amaldagi holati tahlil qilinadi, mavjud qiyinchiliklar va imkoniyatlar aniqlanadi, shu bilan birga takomillashtirish uchun ilmiy va amaliy tavsiyalar ilgari suriladi.

Davlatning iqtisodiy faoliyatni qo‘llab-quvvatlashdagi roli mamlakatning barqaror rivojlanishi uchun muhim ahamiyatga ega. Moliyaviy va nomoliyaviy qo‘llab-quvvatlash choralari tadbirkorlik va ishlab chiqarish sohalarini rivojlantirish, investitsiya muhitini yaxshilash va ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashda asosiy vosita hisoblanadi.

Moliyaviy qo‘llab-quvvatlash shakllari orasida soliq imtiyozlari, subsidiyalar, grantlar, kreditlar va davlat kafolatlari alohida ahamiyatga ega. Nomoliyaviy yordamlar – huquqiy maslahatlar, ta’lim va treninglar, axborotlilikni oshirish kabi choralar – tadbirkorlik muhitini takomillashtirishda muhim rol o‘ynaydi.

1. Davlat moliyaviy qo‘llab-quvvatlash choralari:

Davlat moliyaviy qo‘llab-quvvatlash asosan iqtisodiyotning turli tarmoqlariga moliya kiritish orqali amalga oshiriladi. Bunda quyidagi asosiy instrumentlar qo‘llaniladi:

1. Soliq imtiyozlari – tadbirkorlik sub’ektlariga soliq yuklamasini kamaytirish orqali moliyaviy resurslarini kengaytirish imkonini beradi.

2. Subsidiyalar – ayrim sohalarda ishlab chiqarish xarajatlarini qisqartirish orqali investitsiya va ishlab chiqarishni rag‘batlantiradi.

3. Grantlar – tadqiqot va innovatsion loyihalarni moliyalashtirish uchun ajratiladi, shu bilan yangi texnologiya va mahsulotlarni rivojlantirish imkonini beradi.

4. Kreditlar va davlat kafolatlari – bank kreditlarini olganda tadbirkorlar uchun xavfni kamaytiradi va moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatini oshiradi. Ushbu choralar iqtisodiy faoliyatni rag‘batlantirishda muhim ahamiyatga ega bo‘lib, investitsiya muhitini yaxshilash va yangi ish o‘rinlarini yaratishga xizmat qiladi.

2. Davlat nomoliyaviy qo‘llab-quvvatlash choralari:

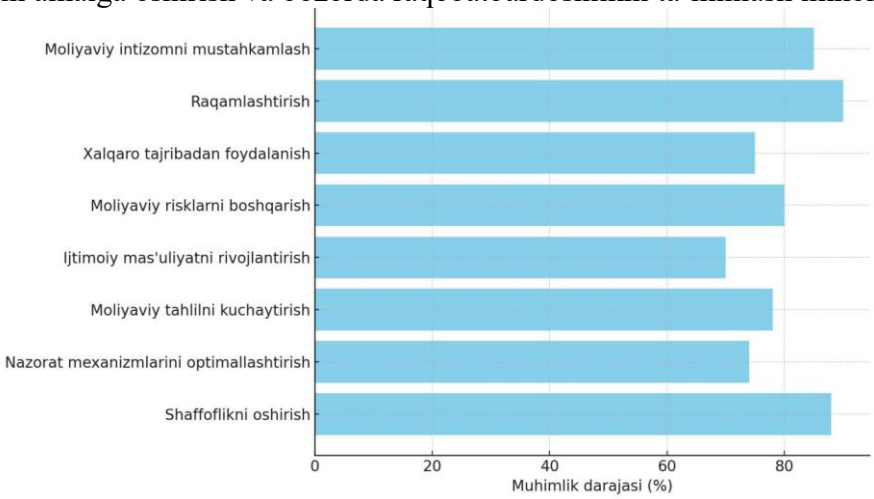
Moliyaviy qo‘llab-quvvatlashdan tashqari, nomoliyaviy yordam ham iqtisodiy rivojlanishda muhim rol o‘ynaydi. U quyidagi shakllarda amalga oshiriladi:

1. **Huquqiy yordam** – tadbirkorlarga qonunchilik va huquqiy normalarni to‘g‘ri qo‘llash bo‘yicha maslahatlar berish.

2. **Institutsional yordam** – turli tashkilotlar va markazlar orqali tadbirkorlik muhitini qo‘llab-quvvatlash.

3. **Axborot va ta’lim** – seminarlar, treninglar va onlayn platformalar orqali bilim va malaka oshirish.

Nomoliyaviy qo‘llab-quvvatlash tadbirkorlarga faoliyat yuritishda samaradorlikni oshirish, innovatsion g‘oyalarni amalga oshirish va bozorda raqobatbardoshlikni ta’minlash imkonini beradi.



Rasm 2. Davlat moliyaviy nazoratining asosiy yo‘nalishlari

2. Amaldagi holat va tahlil:

Hozirgi kunda davlat moliyaviy va nomoliyaviy qo‘llab-quvvatlash choralarini keng qo‘llab kelmoqda. Soliq imtiyozlari va subsidiyalar orqali asosan kichik va o‘rta biznes sub’ektlari rag‘batlantirilmoqda. Grantlar va kredit kafolatlari innovatsion va eksport yo‘nalishidagi loyihalarga yo‘naltirilmoqda. Shu bilan birga, ayrim sohalarda qo‘llab-quvvatlash mexanizmi samaradorligi pastligi, byurokratik to‘siqlar va axborot yetishmasligi kabi muammolar ham kuzatiladi. Bu esa tadbirkorlarning davlat yordamiga murojaat qilishda qiyinchiliklariga olib keladi.

3. Afzallik va kamchiliklar:

Afzalliklari:

1. Tadbirkorlikni rag‘batlantirish va investitsiya muhitini yaxshilash;
2. Yangi ish o‘rinlari yaratish va barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlash;
3. Innovatsion loyihalarni moliyalashtirish orqali texnologik rivojlanish.

Kamchiliklari:

- Byurokratik to‘siqlar va hukumat agentliklari orasida muvofiqlashtirishning kamligi;
- Axborot yetishmasligi va tadbirkorlarning qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari haqida to‘liq xabardor emasligi;
- Moliyaviy yordamning barcha sohalarga teng taqsimlanmasligi.

5. Taklif va tavsiyalar:

- Qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini raqamli platforma orqali avtomatlashtirish, byurokratik to‘siqlarni kamaytirish.
- Axborot kampaniyalari orqali tadbirkorlarni davlat qo‘llab-quvvatlash choralari haqida xabardor qilish.
- Moliyaviy va nomoliyaviy yordamni sohalar va hududlar bo‘yicha samarali taqsimlash.
- Mavjud mexanizmlarni tahlil qilib, ularning samaradorligini oshirish uchun ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish.

Davlat moliyaviy nazorati tizimi davlat moliyaviy resurslaridan samarali foydalanishni ta’minlash, iqtisodiy barqarorlikni qo‘llab-quvvatlash va moliyaviy intizomni mustahkamlash uchun muhim vosita hisoblanadi. Moliyaviy nazoratni rivojlantirishda raqamlashtirish, shaffoflikni oshirish va xalqaro tajribani joriy etish kabi yondashuvlar katta ahamiyatga ega. Shu bilan birga, kadrlar salohiyatini

oshirish, innovatsion texnologiyalarni qo‘llash va moliyaviy tahlil vositalarini modernizatsiya qilish orqali tizim samaradorligini yanada kuchaytirish mumkin.

Umuman olganda, davlat moliyaviy nazoratini kuchaytirish nafaqat iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash, balki jamiyatdagi ijtimoiy ishonchni oshirish va davlat resurslaridan oqilona foydalanish orqali uzoq muddatli rivojlanishni ta’minlashda hal qiluvchi omil bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu sohani takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlar strategik maqsadlarga erishishga va davlat moliyaviy boshqaruvining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Davlat moliyaviy nazoratini yanada samarali amalga oshirish uchun tizimga integratsiyalangan yondashuvlarni joriy etish zarur. Bu yondashuv davlatning moliyaviy oqimlarini boshqarish jarayonlarini faqat texnik vositalar yordamida emas, balki institutlararo hamkorlik va o‘zaro bog‘liq tahliliy vositalarni kuchaytirish orqali takomillashtirishni nazarda tutadi. Moliyaviy nazorat organlari faoliyatini samarali muvofiqlashtirish, ularga aniq vakolatlar berish va moliyaviy huquqni amaliyotda tatbiq etishni yaxshilash zarur. Bunday choralar nafaqat davlat resurslaridan foydalanish samaradorligini oshiradi, balki moliyaviy shaffoflik va intizomni yangi bosqichga olib chiqadi.

Bundan tashqari, davlat moliyaviy nazorati jarayonlarida fuqarolarni va nodavlat tashkilotlarni faol ishtirok etishga jalb qilish lozim. Bu, masalan, byudjet monitoringida jamoatchilik ishtirokini ta’minlash yoki davlat xarajatlari to‘g‘risida ochiq ma’lumotlar bazalarini yaratish orqali amalga oshirilishi mumkin. Shu bilan birga, audit jarayonlarini avtomatlashtirish va monitoring tizimlarini takomillashtirish davlat nazoratining tezkorligini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu yondashuvlar orqali davlat resurslari samaradorligi oshib, iqtisodiy barqarorlik va fuqarolar ishonchi mustahkamlanadi. Bu esa davlat moliyasini boshqarish tizimini xalqaro miqyosda raqobatbardosh darajaga olib chiqishda asosiy omil hisoblanadi.

Xulosa

Davlatning moliyaviy va nomoliyaviy qo‘llab-quvvatlash choralari iqtisodiy rivojlanishda muhim ahamiyatga ega. Ular tadbirkorlik muhitini yaxshilash, investitsiyalarni rag‘batlantirish va barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlashda asosiy vosita hisoblanadi. Maqolada ko‘rib chiqilgan tahlil va tavsiyalar davlat siyosati samaradorligini oshirish va iqtisodiy rivojlanishni ta’minlashga xizmat qiladi. Davlatning moliyaviy va nomoliyaviy qo‘llab-quvvatlash choralari iqtisodiy rivojlanishda muhim omil sifatida ahamiyatga ega. Maqolada ko‘rib chiqilgan tahlildan ko‘rinib turibdiki, moliyaviy yordam shakllari – soliq imtiyozlari, subsidiyalar, grantlar, kreditlar va davlat kafolatlari – tadbirkorlik va ishlab chiqarishni rag‘batlantirishda asosiy vosita hisoblanadi. Bu mexanizmlar investitsiya muhitini yaxshilash, yangi ish o‘rinlari yaratish va barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlashda samarali xizmat qiladi.

Nomoliyaviy qo‘llab-quvvatlash choralari ham iqtisodiy rivojlanishda muhim rol o‘ynaydi. Xususan, huquqiy maslahatlar, institutsional yordam, axborot-ma’rifiy choralar va ta’lim hamda treninglar tadbirkorlarga o‘z faoliyatini samarali tashkil qilish, innovatsion g‘oyalarni amalga oshirish va raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish imkonini beradi. Shu bilan birga, nomoliyaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari tadbirkorlik muhitining barqarorligini ta’minlash va tadbirkorlarning institutsional bilimini oshirishda ham muhim ahamiyatga ega.

Biroq, tahlildan ko‘rinib turibdiki, davlat qo‘llab-quvvatlash tizimida ham ba’zi kamchiliklar mavjud. Byurokratik to‘siqlar, axborot yetmasligi va qo‘llab-quvvatlash imkoniyatlaridan xabardorlikning pastligi tadbirkorlarning davlat yordamiga murojaat qilishini cheklaydi. Shuningdek, moliyaviy yordam va nomoliyaviy ko‘makning barcha sohalar va hududlarga teng taqsimlanmasligi, mexanizmlarning samaradorligini kamaytiradi.

Shu bois, davlat qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish, ularni raqamlashtirish, axborot targ‘iboti orqali tadbirkorlarni xabardor qilish va moliyaviy hamda nomoliyaviy yordamni samarali taqsimlash muhim vazifa hisoblanadi. Maqolada ilgari surilgan ilmiy asoslangan tavsiyalar davlat siyosati samaradorligini oshirish, tadbirkorlikni rivojlantirish va barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlashga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, moliyaviy va nomoliyaviy qo‘llab-quvvatlash choralari davlatning iqtisodiy siyosatining asosiy instrumentlaridan biri bo‘lib, ularning samarali va maqsadli qo‘llanilishi mamlakat iqtisodiyotini barqaror rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqot natijalari davlat qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini yanada takomillashtirish, iqtisodiy samaradorlikni oshirish va tadbirkorlik muhitini yanada rivojlantirish uchun ilmiy va amaliy asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 27-avgustdagi “Davlat moliyaviy nazorati tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6300-son Farmoni.
2. Abdullayev, A. J., Tursunov, O. T. 2023. G'aznachilikning bugungi holati va uning davlat moliyasi tizimidagi ahamiyati. cyberleninka.ru.
3. Abdullayev, A. J., Tursunov, O. T. 2024. Davlat moliya tizimining raqamlashtirish istiqbollari. academia.edu.
4. Karimov, B. T. 2023. Davlat byudjetining samaradorligini oshirish yo‘llari. cyberleninka.ru.
5. Mehmonov, S. U., Karimova, Z. X., Tursunov, A. S. 2024. Byudjet tizimi. namdu.uz.
6. Temirov, M. 2023. Davlat moliyaviy nazorati faoliyatiga ichki audit xizmatlarining ta’siri. researchgate.net.
7. Temirov, M. 2024. Davlat sektorida moliyaviy nazorat: muammolar va rivojlanish istiqbollari. researchgate.net.
8. Temirov, M. H. 2023. Davlat moliyaviy nazorati sohasida xorijiy mamlakatlar tajribasi. researchgate.net.